

AUNIOS

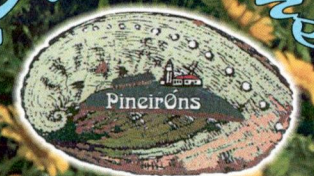
Nº 23

MAIO 2018

20
Aniversario
1998-2018

ASOCIACION CULTURAL

Pineirões

CAMPÁS DE BASTAVALES QUE CANTABA ROSALÍA

Por: Estanislao Fernández de la Cigüña Núñez
(estanislao1941@hotmail.es)

Torre-campanario de San Xulián de Bastavales (Brión – A Coruña)

I. ROSALÍA E AS CAMPÁS DE BASTAVALES

INTRODUCCIÓN

As campás máis famosas de Galicia son as da igrexa parroquial de San Xulián de Bastavales, no concello coruñés de Brión, que supera en moitísimo á popular Berenguela da catedral de Santiago. O seu mérito non está nos seus tamaños (que son discretos), nin nas súas formas (que son a “romana” e que seguen o cen por cen das campás de Galicia), nin sequera as notas que teñen e que se escolleron para anunciar os diversos actos relixiosos, características que certamente as fan singulares (como singulares resultan para os seus fregueses as campás de calquera outra parroquia), senón en que foron escollidas por Rosalía de Castro para figurar nun poema do seu libro “Cantares Gallegos”, publicado en 1863.

“Campanas de Bastavales” comeza con tres versos que a maioría dos galegos coñecen de memoria, xa que os escoitaron multitude de veces de rapaces e mozos na escola e de maiores na voz do cantautor Amancio Prada que, musicándoos, forman parte dos seus concertos:

“Campanas de Bastavales
cando vos oíto tocar
mórrome de soidades.”

Aínda que Rosalía escribía Bastavales con dos “bes”, a normativa actualmente en vigor trocou aquela ortografía, convertendo o segundo b en v, polo que nós usaremos esta última aceptación.

ERAN ESTAS AS CAMPÁS QUE ESCOITABA ROSALÍA?

Aseguramos rotundamente que non! O noso razoamento susténtase en que o libro “Cantares gallegos” foi publicado pola primeira vez no ano 1863; polo tanto, Rosalía tivo que componse os poemas que aparecen nel necesariamente con anterioridade ou, como moi tarde, ese mesmo ano. Pero resulta que as campás de Bastavales son todas elas bastante posteriores á data de aquela publicación.

A NOSA SORPRESA

O 11 de agosto de 2017 visitamos a igrexa parroquial de San Xulián de Bastavales e copiamos detalladamente toda a epigrafiada que amosaban as tres campás que penduraban na torre ademais de facerlles unha morea de fotografías. A máis primitiva databa do ano 1899; polo tanto, a campá máis antiga colocárona 36 anos despois da publicación daquel libro. Se Rosalía escoitaba tocar as campás de Bastavales que, como ela mesmo aseguraba, a facían morrer de soidade, non puideron ser estas que tivemos ante os nosos ollos. Necesariamente, foron outras máis vellas que, unha vez estragadas, foron substituídas polas actuais.

Son moitas as persoas que a miúdo se achegan á igrexa de Bastavales, xa que o lugar forma parte da chamada “Ruta Rosaliana” que o noso amigo e compañeiro endovélico Avelino Abuín de Tembra (Q.P.D.) puxo no mapa en 1980, e ao

contemplar dende o adro da igrexa a lanzal torre de San Xulián en busca das célebres campás, entoa os versos iniciais que as fixeron célebres e que os visitantes coñecen de memoria.

A nós dóenos enormemente que as primitivas campás, aínda que estragadas, non se conservasen como peza entrañable da galegidade; por iso, mentres facíamos o noso traballo de campo, a ninguén dos diversos grupos que se achegaron ao pé da igrexa e que elevaban os seus ollos na súa busca á vez que declamaban os coñecidos versos, lles fixemos ver que equivocados estaban.

II. ESTUDO DAS CAMPÁS

A igrexa de Bastavales presenta unha lanzal torre na banda esquerda da súa fachada principal, á que se accede dende unha porta que abre polo exterior e logo mediante 51 chanzos de pedra dispostos en caracol acádase a base onde se atopan as tres campás. No segundo corpo da torre e sen acceso de ningún tipo, hai unha cuarta campá relacionada co antigo reloxo mecánico. Mentres as tres do piso inferior teñen a súa orixe en Arcos da Condesa (Caldas de Reis) da man do fundidor Melchor Ocampo, a do reloxo veu de Vitoria (Araba).

a) Campá grande, 1902

Situación: lado frontal da torre.

Tócase mediante electro mazo magnético que golpea o interior do vaso.

Xugo de madeira novo.

Epigrafía:

Arriba: “JHS MARIA Y JOSE AÑO DE 1902”.

Abaixo: “MELCHOR OCAMPO ME HIZO EN ARCOS DE LA CONDESA”.

Medidas: 97 cm de altura e 108 cm de diámetro na boca. Peso aproximado: 729 Kg.

Nota. Asegúrase que o son desta campá chega a escoitarse no Camiño Novo de Santiago de Compostela (entrada á cidade vindo de Vigo), distante uns dez quilómetros en liña recta.

b) Campá mediana, 1899

Situación: lado esquerdo da torre.

Tócase mediante electro mazo magnético que golpea o interior do vaso.

Xugo de madeira novo.

Epigrafía:

Arriba (Sic): “JHS MARIA Y JOSE AÑO DE 18989”.

Abaixo: “MELCHOR OCAMPO ME HIZO EN ARCOS DE LA CONDESA”.

Medidas: 90 cm de altura e 100 cm de diámetro na boca: Peso aproximado: 579 kg.

Nota 1. Reprodúcese a data tal como aparece gravada na campá. Loxicamente trátase dun erro de fundición. Coidamos que o ano correcto sexa o 1899. Posterior en 36 anos ao sinalado na edición de “Cantares galegos”. E inclinamos máis por ese ano que por el 1898 por dúas razóns: a primeira, porque ese ano é máis próximo as datas que amosan as campás grande (1902) e pequena (1903) e, segunda, porque unha vez feito en cera o selo do “8” e colocado na camisa do molde da campá durante a fundición, sería imposible desfacelo sen estragala, así que lle engadiron outro co 9, quedando da forma tan sorprendente que agora amosa: “18989”.

Nota 2. A esta campá dinlle “Das mulleres”, por ter un son máis agudo ca grande.

Data que ten a campá mediana: “18989”.
Coidamos que o verdadeiro sexa o 1899.

As tres campás levan na saia a mesma lenda:
“MELCHOR OCAMPO
ME HIZO EN ARCOS
DE LA CONDESA”.

c) Campá pequena, 1903

Situación: lado dereito da torre.

Tócase mediante electro mazo magnético que golpea o exterior do vaso.

Xugo de madeira novo.

Epigrafía:

Arriba: “JHS MARIA Y JOSE AÑO DE 1903”.

Abaixo: “MELCHOR OCAMPO ME HIZO EN ARCOS DE LA CONDESA”.

Medidas: 65 cm de altura e 76 cm de diámetro na boca. Peso aproximado: 254 kg.

d) Campá do reloxo, 1933

Situación: 2º corpo da torre. Carece de xugo.

Nota. Non puidemos copiar a epigrafía debido á súa completa inaccesibilidade. Pola placa que amosa o reloxo sabemos que a doara o filántropo local Gerardo Senra Míguez no ano 1933. Ten un electro mazo para sinalar as horas e os cuartos, que a golpea polo exterior e aínda conserva o vello martelo, agora inservible, que a ligaba ao reloxo mecánico.

III. O RELOXO MECÁNICO DE TORRE, 1933

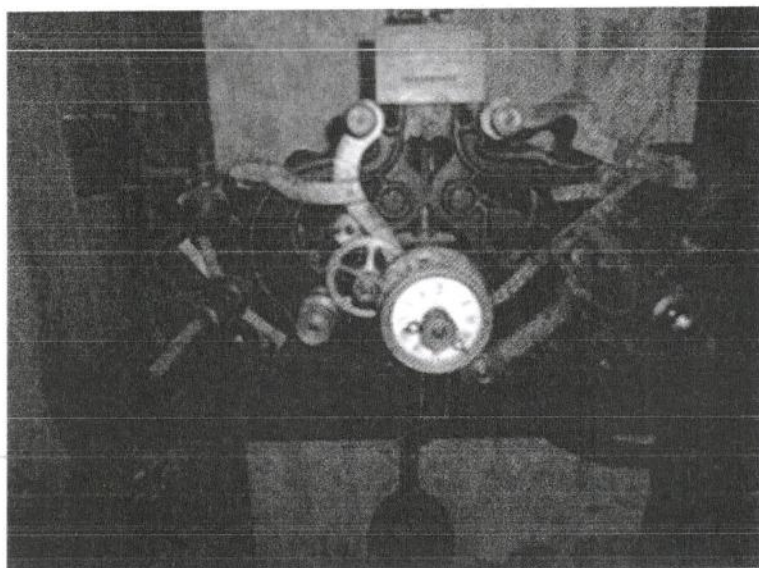
Un reloxo de torre sen campá servía de ben pouco, por iso a maior parte dos reloxeiros de torre dos séculos XIX e principios do XX eran, tamén, fundidores de campás. Nunha época na que moi pouca xente tiña reloxo a colocación dun que ordenara a vida da aldea era imprescindible para non estar sempre coa hora extraviada. Os regos rexíanse por un horario preciso e se os relevos non se facían correctamente podían xurdir grandes liortas entre veciños. O reloxo fíxose imprescindible é unha gran parte dos que se colocaron nas igrexas de Galicia foron doados por filántropos locais e Bastavales tamén tivo o seu.

A maquinaria do reloxo consérvase completa no seu lugar orixinal, no coro da igrexa, protexida no interior dun armario. Atópase enteira, aínda que non está en funcionamento pois o vello reloxo mecánico substituírase hai anos por un electrónico da firma viguesa “PAGÁN”, cuxo nome figura agora na esfera exterior horaria, na parte frontal da fachada da igrexa.

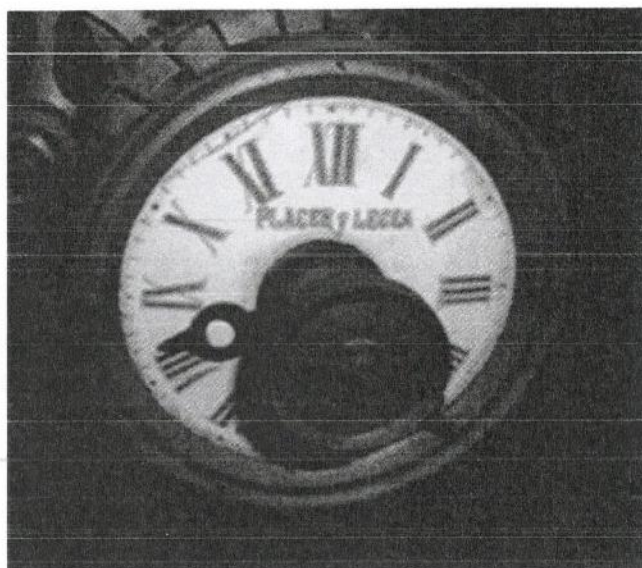
O reloxo mecánico fixérao, segundo se le na pequena esfera da maquinaria, por “PLACER y LECEA”, en Vitoria. O nome desta cidade vasca aparece igualmente gravado na lentella do péndulo. Na parte alta da maquinaria vese unha praquiña metálica na que se le:

“RELOJ Y CAMPANA
DONADO POR
DN. GERARDO SENRA MIGUEZ
A SUS PARROQUIANOS
16-7-1933
MONTAJE DE ESTA (Esta liña, non sabemos a razón, aparece borrada na placa)
MORALES Y TABOADA
VIGO”

Deducimos, polo tanto, que o reloxo veu de Vitoria, fabricado por “PLACER Y LECEA”, pero se encargaron da montaxe na torre de San Xulián os reloxeiros vigueses “MORALES Y TABOADA”.

Maquinaria do reloxo feita por "PLACER Y LECEA" en Vitoria o ano 1933.

No horario da maquinaria descóbrense aos artífices: os reloxeiros "PLACER Y LECEA".

Detalle da placa de doazón pegada á maquinaria do reloxo mecánico.

Respecto da campá do reloxo, colocada, como xa dixemos, no segundo corpo da torre e sen posibilidade de acceso, coidamos que veña igualmente de Vitoria e que se deba probablemente a "Murúa", xa que este fundidor vasco, especializado en campás pero que tamén facía reloxos de torre, mantiña unha relación comercial moi estreita con "Lecea", de feito que atopamos incluso un reloxo de "LECEA Y MURÚA" no campanario de Santa María do Porriño (Pontevedra) e coñecemos, igualmente ata catro campás que levan o nome de "MURÚA".

O filántropo Gerardo Senra Míguez, doara tamén os bancos da igrexa e pagara do seu bolso o palco da música. Emigrara de mozo Bos Aires, onde morreu e foi soterrado. Os seus veciños fixéronlle un monumento en pedra en forma de monólito co seu busto en bronce, rodeado dun pequeno estanque nas proximidades da igrexa parroquial de Bastavales que leva a seguinte lenda:

“LA JUVENTUD DE BASTAVALES
RESIDENTE EN AMERICA

A
D. GERARDO SENRA MÍGUEZ
EN GRATITUD
A SU FILANTROPÍA
AÑO 1934”

E por debaixo engadiuse unha placa de mármore branca na que se le:

“A LA MEMORIA DE NUESTRO
DESINTERESADO BENEFACTOR
D. GERARDO SENRA MÍGUEZ
BASTABALES AGRADECIDO
LE DEDICA ESTE RECUERDO
JULIO 1958”.

Monumento ao filántropo Gerardo Senra Míguez nas proximidades de igrexa de San Xulián de Bastavales que, entre outras cousas, doou o reloxo mecánico de torre coa súa campá.